

Ave

Polyfone muziek rond
en
interkerkelijke bezinning op

Maria

Koor van het *Antwerps Collegium Musicum* o.l.v. Willem Ceuleers
sprekers: E.H. Paul Pas (voormalig pastoor Pius X-parochie in Wilrijk)
Ds. Dick Wursten (predikant Antwerpen-Oost)

Sopranen: *Frieda Vermeulen, Cathy Closset, Daniëlle Van de Vloet, Hilde De Bleser*
Alten: *Helleke van Leemputten, Wina Boey, Els Caremans, Sigrid Wessels*
Tenoren: *Eddy Moonen, Walter Bosmans* (met dulciaan...?), ?
Bassen: *Jan van Gassen, Andoni Michelena, Willem Ceuleers*

1. Welkomstwoord
2. Introductie op het programma (*Dick Wursten*)
3. Magnificat met antifoon van de dag [Gregoriaans]

<i>Sabbato ad vesperas</i>	<i>zaterdagavond</i>	<i>Dominica ad vesperas</i>	<i>zondagavond</i>
Usque modo non petistis quidquam in nomine meo: petite, et accipietis, alleluia	Tot nu toe hebt gij nog niets gevraagd in mijn naam: vraagt en gij zult ontvangen <i>Joh 16:24a</i>	Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum: ispe enim Pater amat vos, quia vos amastis et credidistis, alleluia	Vraagt en gij zult ontvangen, opdat uw vreugde volkomen zij: Want de Vader zelf heeft u lief, omdat gij mij liefhebt en in mij hebt geloofd. <i>Joh 16:24b,27</i>

Magnificat anima mea Dominum
et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.
Quia respexit humilitatem ancillae suae:
ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes
generationes.
Quia fecit mihi magna qui potens est
et sanctum nomen eius.
Et misericordia eius in progenies et progenies
timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio suo:
dispersit superbos mente cordis sui.
Deposuit potentes de sede
et exaltavit humiles
Esurientes implevit bonis
et divites dimisit inanes.
Suscepit Israel puerum suum memorari
misericordiae sicut locutus est ad patres nostros
Abraham et semini eius in saecula

- Mijn ziel maakt groot de Heer,
mijn geest verblijdt zich zeer, want God heeft mij
geringe, die hem als dienstmaagd dien, goedgunstig
aangezien; en deed mij grote dingen.

- Van nu aan om wat Hij - de Sterke - deed aan mij,
zullen mij zalig prijzen alle geslachten saam,
want heilig is zijn naam, Hij zal zijn trouw bewijzen.

- Zijn arm verstoet met kracht de groten uit hun macht,
de vorsten van hun tronen; maar Hij maakt kleinen groot
en zal met overvloed de hongerigen lonen.

- Hij heeft het lang voorzeggd : aan Israel zijn knecht,
zal hij genade schenken. En Hij zal Abraham
en al wie na hem kwam in eeuwigheid gedenken

Muus Jacobse naar *Lukas 1: 47-55*

4. Alleluia. Ave Rex noster [Gregoriaans]

Liturgisch: Dit *hallelujah* met het vers "Ave Rex" wordt gezongen tijdens votiefmissen die het lijden van Christus gedenken op wekdagen buiten de vastentijd. Kenmerkend voor het Hallelujah is de lange melodische lijn (*melisme*) op 'lé'. De melodie is dorisch (eerste modus, gekenmerkt door *evenwicht en waardigheid*) Omdat de afstand tussen de hoogste en laagste toon (*ambitus*) klein is (enkel op 'crucifigendum' (!) wordt de sixth overstegen) krijgt het gezang een zeer ingetogen karakter: passend bij het 'Agnus Dei' waarnaar het slot refereert.

Alleluia.
Ave Rex noster
Tu solus nostros es miseratur errores:
Patri obediens, ductus es ad crucifigendum,
ut agnus mansuetus ad occisionem.

Hallelujah.
Wees gegroet, onze Koning,
Gij alleen hebt medelijden met onze dwalingen:
gehoorzaam aan de Vader zijt gij naar het kruis geleid
gedwee, zoals een lam ter slachting.

5. Het getuigenis van Lucas over Maria (*Paul Pas*)
6. Ave maris stella [Guillaume Dufay, ca 1400- 1474]

Guillaume Dufay (Henegouwen?) was in 1409 koorknaap aan de kathedraal van Kamerijk/Cambrai, daarna zanger in Pesaro, Laon (1424-1426) en Bologna en werd in 1428 lid van de pauselijke kapel in Rome (later Firenze). In 1436 keerde hij terug naar z'n roots, was als kanunnik verbonden aan de kathedraal van Kamerijk en van 1450-1458 ook nog in dienst van de hertog van Savoie in Chambéry. Hij overleed op 27 november 1474. Vooral als kerkmusicus was hij zeer beroemd. Zijn werken zijn doorgaans zeer complex en virtuoos. De hymnen echter zijn homofoon gezet met slechts enkele versieringen.

Ave Maris Stella is een zeer populaire liturgische hymne van onbekende origine. Aangezien de tekst van deze hymne voorkomt in de *Codex Sangallensis*, een 9de eeuwse manuscript (Sankt Gallen) dateert men de compositie meestal ook rond die tijd. De hymne heeft vanouds een plaats in het officie van de Vespers van Mariaanse feestdagen.

De Maria-titel 'sterre der zee' is zeer oud, maar nog steeds niet bevredigend verklaard. In aanmerking komt nog het meest een overschrijffout: Hieronymus stelde in 390 in zijn *liber interpretationis Hebraicorum nominum* dat de naam 'Maria' verklaard kan worden als 'stilla maris sive amarum mare' (= 'druppel der zee' of 'bittere zee'), waarbij latere afschrijvers 'stilla' in 'stella' zouden hebben veranderd. Bij Isidorus van Sevilla, Beda etc. is 'stella maris' al een vaststaande titel in de betekenis van *illuminatrix*: 'zij die licht geeft in duistere omstandigheden'.

De tegenstelling *EVA – MARIA*, waarbinne Gabriels begroeting (*Ave*) de *ommekeer* inluit in de geschiedenis van de mensenkinderen (die begint bij de oermoeder *Eva*) wordt al gevonden bij Irenaeus van Lyon (geb. ± 130) in een geschrift 'tegen de ketterijen' (i.c. een ketterij die het werkelijk mens-zijn van Christus betwijfelde, later onder de verzamelnaam *gnostiek* geordend. Maria als garant voor het waarachtig mens-zijn van Christus).

J.W. Schulte Nordholt (1920-1995) maakte een metrische vertaling in 2x zoveel verzen. Stalpart van der Wielen (1579-1630) hield gelijke tred met het Latijn maar moest daarvoor zijn toevlucht nemen tot staccato-achtige nominale zinnen:

*Heldre Zeester! Moeder!
van den besten Hoeder!
Maagd altijd gebleven!
Poort van 't eeuw'ig leven!*

Beider poging zegt toch wel iets over de compacte zeggingskracht van het Latijn.

Van het *Ave Maris Stella* van Dufay bestaan er twee verschillende versies van de tweede stem: de ene is een *faux-bourdon* (de tweede stem wandelt in parallelle kwarten mee met de eerste stem), de andere versie heeft een vrije partij die de derde stem vaak kruist. In de uitvoering hoort u bij de 5de strofe de drie stemmen met *faux-bourdon*, in de 7de strofe hoort u de vrije partij. Bij de oneven verzen hoort u Dufay, bij de even verzen het Gregoriaans.

	<i>letterlijke vertaling</i>	<i>J.W. Schulte Nordholt</i>
Ave maris stella, Dei Mater alma, atque semper Virgo, felix coeli porta.	Wees gegroet, sterre der zee, voedende Moeder Gods, en altijd Maagd, zalige poort des hemels.	Wees gegroet, o Sterre, boven zee en duister stralende van verre leid ons met uw luister.

		Moeder Gods en tevens Maagd te allen tijde, poort des eeuwgen levens, toevlucht en geleide.
Sumens illud Ave Gabrielis ore, funda nos in pace mutans Hevae nomen.	Gij die dit AVE uit de mond van Gabriel mocht vernemen, grondvest ons in de vrede door de naam van EVA om te keren	Ave was het zoete heilige woord waarmede Gabriel u groette, woord van grote vrede
		O kom ons te stade, neem ons in uw hoede, keer in uw genade Eva's naam ten goede.
Solve vincla reis profer lumen caecis, mala nostra pelle, bona cuncta posce.	Slaak de boeien van de zondaars, schenk het licht aan de blinden, verdrijf onze kwalen en verwerf ons alle goeds.	<i>Et cetera</i>
Monstra te esse matrem: Sumat per te preces, qui pro nobis natus, tulit esse tuus.	Toon dat Gij moeder zijt; moge Hij, die voor ons geboren is en zich verwaardigd heeft uw (Zoon) te zijn, door U onze gebeden aanvaarden.	
Virgo singularis, inter omnes mitis, nos culpis solutos mites fac et castos.	Maagd zonder weerga, boven allen zachtmoedig, verlos ons van onze schuld en maak ons zachtmoedig en kuis.	
Vitam praesta puram, iter para tutum: Ut videntes Jesum, semper collaetemur.	Geef ons een rein leven, bereid ons een veilige weg, opdat wij Jezus aanschouwend ons eeuwig samen mogen verblijden.	
Sit laus Deo Patri, summo Christo decus, Spiritu Sancto, tribus honor unus. Amen.	Lof zij aan God de Vader, roem aan Christus de Allerhoogste, en aan de Heilige Geest; aan alle drie gelijke eer. Amen.	

7. Ave Christe, immolate [Josquin Desprez, ca 1440-1521]

Josquin Desprez (geboren in Vermandois = een graafschap in Picardië), achtereenvolgens zanger van de kathedraal te Milaan (1459-1472), in dienst van de paus te Rome (1486-1495 (mogelijk ook later...), waarschijnlijk van 1501-1503 in dienst van de koning van Frankrijk, Louis XII. Zeker in 1503 kapelmeester te Ferrara, in 1504 provoost in de Condé. Vandaaruit waarschijnlijk contacten

met het hof van Margaretha van Oostenrijk in Mechelen (waar Pierre de la Rue actief was). Over Josquins laatste jaren weten wij niets. Hij stierf in 1521.

Josquin verstond de kunst om met weinig stemmen het hele scala van intimiteit tot monumentaliteit te bespelen. Martin Luther behoorde tot zijn grootste fans en noemde hem “der Notenmeister”, omdat hij “met de noten deed wat hij wilde, terwijl de anderen moesten doen wat de noten wilden” (d.w.z. zich moesten plooiën naar de wetten van het contrapunt). De verbinding tekst-muziek is vaak optimaal.

Het motet *Ave Christe, immolate* bestaat uit 2 delen. Het eerste deel is een Passiegedicht, het tweede een daarmee los verbonden gebed (in proza). Opvallend is hoe Josquin beide teksten muzikaal aan elkaar verbindt door in beide delen tekstfragmenten te voorzien van vergelijkbare of zelfs dezelfde muziek. Let bijvoorbeeld op “redemisti” uit het eerste en “electorum” uit het tweede deel. Erg typisch voor Josquin is ook de tekstbehandeling in stemparen (sopraan en alt wisselen af met tenor en bas); de volle vierstemmigheid reserveerde hij voor het einde van een zin, om deze zo beter te markeren, of geheel homofoon bij een enkel woord. Hij behandelde de tekst in principe syllabisch (1 lettergreep = 1 toon), dit in tegenstelling tot de meeste van zijn collega’s. Door deze werkwijze is zijn muziek ook auditief erg overzichtelijk, wat de verstaanbaarheid van het woord erg bevordert. Zijn compositiestijl heeft verschillende van zijn jongere collega’s, bv. Pierre de la Rue en Clemens non Papa, beïnvloed.

Ave Christe,
immolate in crucis ara,
redemptionis hostia,
morte tua nos amara
fac redemptos luce clara
tecum frui gloria.

Wees gegroet, Christus,
gestorven op het altaar van het kruis,
als offer der verlossing.
Maak door uw bittere dood ons tot verlost
om met u in een helder licht
te genieten van de heerlijkheid

Ave verbum,
incarnatum de Maria virgine,
panis vivus angelorum,
salus et spes infirmorum,
medicina peccatorum.

Wees gegroet, Woord,
vlees geworden door de Maagd Maria,
levend brood der engelen,
heil en hoop der zieken,
medicijn der zondaars.

Salve corpus Jesu Christi,
quod de coelo descendisti,
et populum redemisti.
Qui in cruce pependisti.
Jesu bone,
fons pietatis,
laus angelorum,
gloria Sanctorum,
miserere nobis.

Gegroet lichaam van Jezus Christus,
dat uit de hemel neerdaalde
en het volk verlost.
Gij die aan het kruis hing,
goede Jezus,
bron van vroomheid,
lof der engelen,
roem der heiligen,
heb medelijden met ons.

SECUNDA PARS

TWEEDE DEEL

Salve lux mundi,
verbum patris,
hostia vera,

Gegroet licht der wereld,
woord des Vaders
waarachtig offer,

viva caro,
Deitas integra,
verus homo.

Ave principium nostrae creationis,
ave pretium nostrae redemptionis
ave viaticum nostrae peregrinationis
ave solacium nostrae expectationis,
ave salus nostrae salvationis,

qui hic immolaris pro nobis et sanctificaris,
juva dies nostros in pace disponi
et nos electorum tuorum grege numerari.

levend vlees,
ongeschonden godheid,
waarachtig mens.

Wees gegroet, oorsprong van onze schepping,
wees gegroet, losprijs van onze verlossing,
wees gegroet, teerkost voor onze pelgrimsweg,
wees gegroet, troost van onze verwachting,
wees gegroet, heil van onze redding,

Gij die hier voor ons geofferd en geheiligd wordt,
help ons, dat wij onze dagen in vrede mogen beleven
en dat wij (eens) tot de schare der uitverkorenen
gerekend mogen worden.

8. Momentopnamen uit de theologische carrière van Maria (*Dick Wursten*)

9. Ave Regina coelorum [*Pierre de la Rue, ca 1460-1518*]

Pierre de la Rue (Doornik?) was van 1482-1485 als tenorzanger verbonden aan de kathedraal van Siena, van 1489-1492 idem aan de kathedraal van 's-Hertogenbosch. Daarna is hij in dienst van verschillende elkaar opvolgende hoven: 1492 Maximiliaan van Oostenrijk; 1493-1506 Philips de Schone (1501-1503, 1506 reizen naar Spanje), 1506 bij diens weduwe: Johanna de Waanzinnige; 1508-1514 Margaretha van Oostenrijk (Mechelen). Haar *lievelingscomponist*... zie haar beroemde chansonboek, waarin *Tous les regretz...*, 1514-1516: aartshertog Karel; 1516-1518 trekt zich terug in Kortrijk (waar hij zich in 1501 een prebende verworven had), kanunnik van de O.L.V. kerk. Zijn echte naam is niet bekend (Peter van Straaten, Pieter van der Straeten?). In zijn muziek blijkt hij op talloze manieren verbonden met Josquin Desprez. Hun werken werden ook vaak samen uitgegeven. Hoewel vooral bekend als chanson-componist zijn ook zijn religieuze werken niet te onderschatten. Zij kenmerken zich door een groot gevoel voor lineariteit, en zijn vaak pareltjes van ingehouden expressiviteit.

Ave Regina Coelorum is een populaire Maria-antifoon uit de 12de eeuw uit de monastieke traditie. Auteur onbekend. Als afsluitende antifoon voor de completen is het in gebruik sinds de 13de eeuw. De antifoon wordt traditioneel geciteerd vanaf Maria-lichtmis (2/2) tot witte donderdag. In de versie van De la Rue houdt de tenor een zeer vrije parafrase van het Gregoriaanse gezang (soms maar met enkele tonen of toengroepen). De overige stemmen imiteren af en toe de tenor maar gaan meestal hun eigen weg. Dit stuk moet zeer populair geweest zijn, ook in Lutherse middens, gezien de uitgave van de Wittenbergse muziekdrukker Georg Rhau in zijn verzamelbundel met motetten *Symphoniae jucundae* uit 1538 met een voor de protestanten 'aangepaste' tekst: Maria moest wijken voor Jezus (*Ave apertor coelorum*). Op deze manier heeft de Lutherse reformatie heel wat rooms erfgoed (bijv. veel oudkerkelijke hymnen) proberen mee te nemen in haar eigen traditie. ('christlich bessern' noemde Luther deze praktijk), inclusief enkele Maria-hymnen. In deze zelfde bundel van Rhau (met voorwoord van Luther) komt overigens het eerste deel van het *Ave Maria* voor (= zonder 'ora pro nobis, want haar middelaarschap en voorbede was niet nodig: Christus alleen, Christus genoeg) en een onvervalste hymne op Maria's maagdelijkheid: *inviolata, integra et casta es Maria...* Tegen deze opvatting (= Maria's eeuwigdurende maagdelijkheid) had Luther geen bezwaar.

*origineel**Protestantse versie*

Ave Regina coelorum,	Wees gegroet, koningin des hemels	Ave apertor coelorum,	Wees gegroet, opener des hemels,
Ave Domina angelorum:	wees gegroet, Heerseres der Engelen:	Ave Domine Angelorum:	wees gegroet, Heer der Engelen:
Salve radix sancta, Ex qua mundo lux est orta:	gegroet, heilige wortel, uit wie voor de wereld het licht is opgegaan;	Salve Jesu Christe, Lux mundi, sol justitiae:	gegroet Jezus Christus, licht der wereld, zonne der gerechtigheid;
Gaude gloriosa, Super omnes speciosa:	verheug U verheerlijkte boven allen liefelijk;	Gaude gloriose, Super omnes speciose,	verheug U verheerlijkte, boven allen liefelijk;
Vale, valde decora Et pro nobis Christum exora.	Heil u, o wonderschone en bid tot Christus voor ons.	Vale, valde decore Et pro nobis Patrem exora.	Heil u, o wonderschone en bid tot de Vader voor ons.

10. Mariale lofzangen en het 'Weesgegroet' (Paul Pas)**11. Ave fuit prima salus [Jean Mouton, 1459-1522]**

Jean Mouton werd rond 1460 te Hollouigue geboren, vanaf 1477 opgeleid in de Notre-Dame te Nesle, 1483 priester gewijd. In 1500 werd koraalkapelmeeester in de kathedraal te Amiens; in 1501 idem in de Collegiale kerk St. André te Grenoble. Vanaf 1502 (waarschijnlijk) lid van de kapel van koningin Anne van Frankrijk (na haar dood, 1514, waarschijnlijk ingelijfd in de kapel van Frans I). Mouton stierf op 30 oktober 1522 als kanunnik in St. Quentin. Zijn werken zijn terug te vinden over gans Europa. Mouton wordt geacht leerling te zijn van Josquin Desprez en was zelf leraar van Adriaen Willaert, die later enkele van zijn missen aan zijn leermeester opdroeg door zelfde thema's te gebruiken ('parodie-missen' als huldeblijk).

Ave fuit prima salus is een zogeheten getropeerd 'Ave Maria'. Troperen (= muzieknoden met of zonder tekst invoegen in voorhanden liturgisch materiaal) was een geliefde techniek in de Middeleeuwen, bron van vele hymnen en mooie kerkmuziek. Het eerste woord van elke strofe vormt samengezet het complete Ave Maria (woord-acrostichon). Van de 17 strofen gebruikte Mouton enkel de eerste 6. Elke strofe eindigt met een cadens op de woorden 'Ave Maria'. Bijzonder is het gebruik van *faux-bourdon* (een melodie zingen in parallelle kwarten), eerst tweestemmig op de woorden "coeli coelorum curia", daarna driestemmig op "dulcis Ave Maria". Ook opvallend is het gebruik van de *modus sexquialtera* (= 3 tellen per maat in plaats van 2) op de laatste herhaling van de tekst "Prae cunctis coeli civibus".

AVE fuit prima salus,
Qua vincitur hostis malus,
Remordet culpa noxia
Juva nos. Ave Maria.

WEES GEGROET was de eerste groet
waardoor de boze vijand werd overwonnen;
Een schadelijke schuld kwelt ons,
help ons. Wees gegroet, Maria.

MARIA, dum salutaris,
Ab angelo sic vocaris,
Nomen tuum daemona
Repellit. Ave Maria.

MARIA, terwijl Gij als heilzame
door de engel zo wordt genoemd,
weert uw naam boze geesten af.
Wees gegroet, Maria.

GRATIA Sancti Spiritus
Fecundavit te penitus,
Gratiarum nunc praemia
Da nobis. Ave Maria.

de GENADE van de Heilige Geest,
heeft u volledig bevrucht.
De gunstbewijzen van die genade, geef die nu aan
ons. Wees gegroet, Maria.

PLENA tu es virtutibus
Prae cunctis coeli civibus,
Virtutes et auxilia
Praesta nunc. Ave Maria.

Gij zijt VOL VAN deugden,
boven alle hemelbewoners,
Verleen ons nu deugd en bijstand
Wees gegroet, Maria.

DOMINUS ab initio
Destinavit filio,
Tu es mater et filia
Praefelix. Ave Maria.

DE HEER heeft U vanaf het begin
bestemd voor de zoon,
Gij zijt moeder en overgelukkige dochter.
Wees gegroet, Maria.

TECUM laetantur angeli
Et exultant archangeli,
Coeli coelorum curia
o dulcis ave Maria.

MET U verheugen zich de engelen
en jubelen de aartsengelen,
het hof van de hoogste hemel.
o zoet 'Ave Maria'.

12. Omtrekkende bewegingen rond Maria, een protestantse stem (*Dick Wursten*)

13. Ave sanctissima Maria [Heinrich Isaac, ca. 1450-1517]

Heinrich Isaac (1450 Vlaanderen: 'Henricus Yzac de Flandria'), opleiding onbekend. In 1484 bij aartshertog Sigismund (Innsbruck) daarna in Firenze, waar hij zanger was in verschillende kerken (en bij de Medici?). Rond 1495 in Pisa, dan aangeworven door keizer Maximiliaan I: 1496-1512 hofcomponist te Wenen & Innsbruck. Van 1507-1508 in Konstanz ter gelegenheid van de 'Rijksdag' aldaar (begin verzamelbundel *Choralis Constantinus*), van 1512 tot 1517 diplomaat van de keizer in Firenze (= op rust gesteld). Isaac liet een rijk, gevarieerd en kwalitatief hoogstaand oeuvre na. Het beroemdste is hij echter vanwege het lied: *Innsbruck ich muss dich lassen*.

Ave sanctissima Maria kenmerkt zich door de cantus firmus in de tenor. Het is dezelfde melodische lijn die Senfl gebruikte in zijn gelijknamig motet. Isaac behandelt deze melodie ritmisch echter veel vrijer dan Senfl (die de melodie liet verschijnen in lange noten), zodat deze op het gehoor nauwelijks valt te onderscheiden van de andere stemmen. De tekst is niet-liturgisch toewijsbaar en bevat zowel verwijzingen naar het Ave Maria als het Regina coeli

Ave sanctissima Maria,
Mater Dei, Regina coeli,
Porta paradisi, Domina mundi.

Wees gegroet, allerheiligste Maria,
Moeder Gods, Hemelse Koningin,
Poort tot het paradijs, Heerseres der wereld.

Tu es singularis Virgo pura.
Tu concepisti Jesum sine peccato.
Tu peperisti Creatorem et Salvator mundi
in quo ego non dubito.

Gij alleen zijt de reine Maagd,
Gij ontving Jezus zonder zonde.
Gij baarde de Schepper en de Redder der wereld,
aan wie ik niet twijfel

Ora pro nobis Jesum tuum dilectum filium,
et libera nos ab omnibus malis.

Bid voor ons tot Jezus, uw dierbare Zoon
en verlos ons van alle kwaad.

14. Ave rosa sine spinis [Ludwig Senfl, 1486-1543]

Ludwig Senfl, geboren 1486 (Zürich, Basel?), opgeleid in de keizerlijke kapel van Maximiliaan I, waar hij als kapelmeester Isaac opvolgde tot de ontbinding van de kapel (1519) Augsburg (publicatie van zijn werk), 1523-1543 in dienst van hertog Wilhelm IV van Bayern (München). Het meest bekend werd Senfl met zijn polyfone Duitse liederen. Ook verzorgde hij uitgaven van zijn leermeester Isaac. Hij schreef echter ook motetten, missen en magnificats en onderhield contacten met vooraanstaande theologen, theoretici en humanisten. Beroemd is zijn correspondentie met Martin Luther, die hem (hoewel in dienst van een zeer roomse hertog) om een polyfone zetting van de antifoon uit de avondpsalm durfde vragen (ps. 4:9). In die brief maakt Luther terneergeslagen indruk. Senfl bezorgde Luther die zetting per kerende (smokkel?-)post en deed er nog een zetting bij van Luthers eigen levensmotto: *non moriar sed vivam, et ennarabo opera Domini* (ps. 118,17). [WA, brief nr. 1727]

Ave rosa sine spinis is een 5-stemmig werk waarbij de tenor als cantus firmus de tekst zingt op de melodie van het chanson *Comme femme*. De tekst is een tropering van Gabriëls begroeting van Maria: Ave Maria etc... Er is geen aanwijsbaar specifiek liturgische gebruik voor dit muziekstuk, waarmee het – net als het voorgaande – een motet wordt, dat op alle Maria-feesten kan worden gezongen. In onze uitvoering zal de cantus firmus instrumentaal versterkt worden.

AVE rosa sine spinis,
Te quam Pater in divinis
Majestate sublimavit,
Et ab omni vae servavit.

WEES GEGROET, roos zonder doornen,
Gij, die de hemelse Vader
met majesteit verhoogde,
en voor alle pijn (wee) behoedde.

MARIA stella dicta maris,
Tu a Nato illustraris
Luce clara deitatis,
Qua praeifulges cunctis datis.

MARIA, sterre der zee genoemd,
Gij straalt door de Zoon
met een helder goddelijke licht
dat alle schepsel overstraalt.

GRATIA PLENA: te perfecit
Spiritus Sanctus dum te fecit
Vas divinae bonitatis
Et totius pietatis.

VOL VAN GENADE heeft de Heilige Geest u
gemaakt, terwijl hij u omvormde
tot een vat van goddelijke goedheid
en totale vroomheid.

DOMINUS TECUM: miro pacto
Verbo in te carne facto
Opere trini conditoris:
o quam dulce vas amoris.

DE HEER IS MET U: in een wonderlijk verbond
is in U het Woord vlees geworden
door het werk van de drie-enige Schepper;
o, hoe zoet is het vat van de liefde.

BENEDICTA IN MULIERIBUS:
Hoc testatur omnis tribus;
Coeli dicunt te beatam
Et super omnes exaltatam.

GEZEGEND ZIJT GIJ ONDER DE
VROUWEN: dit getuigen alle volkeren.
De hemelen prijzen U zalig
en boven allen verheven.

ET BENEDICTUS FRUCTUS VENTRIS
TUI, Quo nos semper dona frui
Per praegustum hic aeternum
Et post mortem in aeternum: Amen.

EN GEZEGEND IS DE VRUCHT VAN UW
SCHOOT door wie wij altijd gaven genieten
als voorsmaak hier in deze eeuw
en na de dood in eeuwigheid. Amen.

Deze avonden zijn een gezamenlijk initiatief van het *Antwerps Collegium Musicum* en de *Antwerpse Raad van Kerken*. De tweede avond is georganiseerd in samenwerking met de St.Niklase orgelkring. Wij danken de kerkfabrieken van *St. Jacob* (Antwerpen) en *St. Jozef* (Tereken) voor de geboden gastvrijheid.

Het **Antwerps Collegium Musicum (A.C.M.)** is in 2000 opgericht en groepeer instrumentalist en zangers die geïnteresseerd en gespecialiseerd zijn in de beoefening van oude(re) muziek. Niet een puristische opvatting omtrent een authentieke uitvoering is hun uitgangspunt, maar het verlangen om samen 'goede' muziek te maken en uit te voeren, liefst in een zo optimaal mogelijke context. Het A.C.M. is gespecialiseerd in concerten met een meerwaarde: concerten waar de muziek geplaatst en geduid wordt. Voor religieuze muziek betekent dit dat men streeft naar meditatieve concerten, waar iets van de oorspronkelijke bedoeling en/of liturgische setting van de muziek weer tot z'n recht kan komen.

recente en toekomstige activiteiten van het A.C.M.

- februari 2002 Bachcantate 'Ich habe genug' (BWV 82) voor/rond Maria-Lichtmis in Mechelen en Antwerpen (Evg.Lutherse Kerk)
- februari 2002 'Anthems' van *Purcell* in de Anglicaanse kerken van Antwerpen (Gretrystraat) en Brugge (Keersstraat)
- 23 juni 2002: gevarieerd verjaardags- en jubileumconcert in St. Catharinakerk te *Sinaai* (15.30 uur)
- 26 & 27 oktober 2002: muziek voor koor a capella uit de *Tudor*-tijd: Robert Fayrfax e.a.

Het Antwerps Collegium Musicum werkt zonder subsidie of sponsoring. Daarom wordt u een bijdrage gevraagd ter bestrijding van de onkosten, die aan het organiseren van deze concerten verbonden zijn. Wenst u op de hoogte gehouden te worden van deze en toekomstige activiteiten van het A.C.M. geef uw adres dan door aan: Willem Ceuleers, Leebrugstraat 11, 9112 Sinaai.

<http://home.worldonline.be/~wursten/acm.htm>

tel: 03/216.26.68 – fax : 03/772.44.81 – e-mail : d.wursten@wol.be

---

De **Antwerpse Raad van Kerken (A.R.K.)** wil in concreet gestalte geven aan de *eenheid van de Kerk*. Naar de verschillende kerken toe tracht ze dit doel te bereiken door zich in te zetten voor een consequente gezamenlijke bezinning op vragen aangaande geloof en leven. Verschillen worden daarbij respectvol benaderd en eerder als een kans op verrijking gezien dan als een breekpunt.

De A.R.K. wil ook de verantwoordelijkheid van de Kerk voor de maatschappij serieus nemen door in de samenleving af en toe gemeenschappelijk naar buiten te treden, zowel door een platform te bieden als metterdaad. Zo participeerde de A.R.K. actief in het tot stand komen van de recente '*vredesoproep aan de Stad Antwerpen en haar inwoners*' en plant zij binnenkort een forumavond over het thema: '*De schepping, mij'n zorg!*' (30 mei, van 19.30 - 22.00 uur in de *Priorij Regina Pacis*, St. Amelbergalei 35, te 2900 Schoten).

Secretariaat: dhr. *W. Gommeren*: Herentalsebaan 57, 2150 Borsbeek, 03/321.76.91

Illustratie voorzijde:

Maria tijdens de *Annunciatio* (Fra Angelico; ca. 1400-1455, San Marco museum, Florence)